

Afrikansksvenska röster

Afrikansksvenska röster

En antologi om afrikansksvenskars situation i,
och tankar om, Sverige

RED. KOLADE STEPHENS

notis

NOTIS

info@notisforlag.se, www.notisforlag.se

FORM Kolade Stephens

KORREKTUR Ulrica Kristhammar och Shira Singer

TRYCK Alma Pluss

ISBN 978-91-976701-5-9

Tack till alla skribenter som har delat med sig av sina
tankar och erfarenheter.

Innehåll

	KOLADE STEPHENS	
	Förord	8
I.	CECILIA GÄRDING	
	Upproret mot en svartvit världsbild fortsätter	14
II.	KITIMBWA SABUNI	
	Svenskheten och afrosvenskheten	26
III.	SARAH NAKIITO	
	En afrikansk röst i Sverige	42
IV.	OIVVIO POLITE	
	Vitmaktmusik gör mig trygg & Jag talar med dig	60
V.	JASON "TIMBUKTU" DIAKITÉ	
	Det sitter en brun man i Vita huset	74
VI.	JOHN ODOU ANDREWS	
	Mitt liv, min farfar, mina minnen & Smygrasism ...	78
VII.	YLVA HABEL	
	Whiteness Swedish style	90
VIII.	"ANONYM"	
	Att vara asylsökande	120
IX.	CLETUS NELSON NWADIKE	
	Ett mysterium	124
X.	ANDY COLLINS	
	Ännu en kärleksflykting	140
XI.	VICTORIA KAWESA	
	Svart maskulinitet och utsattheten för rasistiska hatbrott ...	144
XII.	MADUBUKO A. ROBINSON DIAKITÉ	
	Basic Facts About the African Diaspora	154
XIII.	ASHA OMAR GEESDIIR	
	Asha's voice	172
XIV.	LENA SAWYER	
	Gramma, Einstein and Me	180

Förord

KOLADE STEPHENS

Kolade Stephens är redaktör och förläggare på
Notis bokförlag.

DET ÄR EN konstig sak att sätta etikett på sig själv och andra. Min mor har levt hela sitt liv i Sverige medan min far flyttade hit på sjuttioalet från Saint Vincent via Storbritannien och Tyskland. Min släkt är vit på mödernet och svart eller färgad på fädernet. Detta har spelat en stor roll under min uppväxt i Sverige och för min identitet. Jag är afrikansksvensk eller afrosvensk eller vad man nu vill kalla sig.

Jag växte upp i ett område där första- och andra generationens invandrare var i majoritet. Detta innebar att så länge du inte var vit ansågs du tillhöra normen och behövde sällan ”förklara var du egentligen kom ifrån”. Under min tonårstid flyttade familjen ut till en liten ort på landet där jag redan första dagen i den nya skolan fick frågan ”Är du neger?” av en yngre kille. Min instinktiva reaktion var att han var tokig, mest för att han just sagt något han helt säkert skulle få stryk för.

Men istället för att inse sitt misstag eller att någon i omgivningen reagerade emot honom kom allt fler och var genuint intresserade av att höra mitt svar. De yngre verkade helt aningslösa medan de äldre var medvetna om provokationen.

Tidsandan under nittiotalen var speciell; Ny Demokrati fick många röster i valen, Sverigedemokraterna eller BSS (Bevara Sverige Svenskt) satsade stort på skolorna och media förde en debatt som för mig skapade en känsla av utanförskap. De tydligaste exemplen kanske kan vara Expressens ”Kör ut dem-kampanj” och när Bert Karlsson önskade att Bengt Westerbergs dotter skulle få HIV av en flykting som ett argument mot invandring. Men även saker i vardagen påverkade som när nazistiska flyers spreds på vår högstadieskola och lokalt kända äldre nazister kom dit för att värva folk – och rektorn och lärare valde att inte se.

Rasismen jag blev utsatt för var sällan personlig, tvärtom var många vänliga mot mig men verkade aldrig riktigt förstå varför jag var obekväm med slutsatsen ”Du är OK, det är de andra som skall ut”. Att jag ganska ofta inkluderades på många sätt förutsatte dock ibland att jag inte opponerade mig, trots att det var mina tidigare vänner och min släkt som tillhörde de där ”andra”. Ibland blev jag förbannad, ibland var jag feg och lät saken bero för att slippa tjafs. Detta innebar på många sätt en identitetskris för mig som kanaliserades till bland annat punken – skulle jag sticka ut kunde jag lika väl göra det rejält med tuppkam och hela kittet.

Trots detta har jag många både positiva och negativa

minnen från den tiden, men en bestående känsla är den av att uppfattas som annorlunda.

Mycket av den argumentation som rådde under mitten av nittioalet tonades ner och började försvinna allt mer under tvåtusentalets första år men jag upplever att den på senare tid börjat komma tillbaka i något muterad form. Ny Demokrati och Sverigedemokraterna har tyvärr påverkat, och fortsätter göra, den allmänna politiken i en allt mer rasistisk riktning och de större partierna har fortfarande ingen tydlig värdegrund som de på ett förtroendeingivande sätt lyckas förmedla och media är tyvärr oftast handfallen inför seriösa diskussioner om strukturell rasism och sin egen roll i skapandet av denna.

När jag fick idén till den här boken var det just för att skapa en motbild till det kompakta tolkningsföreträde som jag under hela min uppväxt upplevt att den vita, manliga, medelklassen har haft.

För mig var det några av statens offentliga utredningar (exempelvis *Det blågula glashuset* och *Integrationens svarta bok*) som gjorde att jag på ett konkret sätt kunde sätta ord på hur jag kände, med sina entydiga forskningsresultat gav de en bild av hur diskrimineringen i Sverige ser ut – en bild jag kunde känna igen. I utredningarna visades tydligt hur det inte bara förekommer en öppen rasism i Sverige utan hur den strukturella rasismen är den mest skadliga och genomsyrar hela vårt samhälle och dess institutioner.

Min förhoppning är att denna antologi ska ge utrymme

åt några av de röster som finns i Sverige men som inte kommer fram i det offentliga rummet. Den känsla av igenkänning och erkännande av min livssituation och mina erfarenheter som jag fann i utredningar hoppas jag här kan ges åt andra på ett mer lättillgängligt och inspirerande vis. Jag hoppas att svenskar med afrikansk bakgrund som läser denna bok ska kunna känna igen sig själva och sina erfarenheter, och att andra som är intresserade av hur svenskar med afrikansk bakgrund ser på Sverige och sina liv här får en inblick i deras situation. Förhoppningsvis kan mycket av det som skildras i boken kännas igen av många andra personer och grupper i samhället.

Jag har i arbetet med antologin försökt få en så stor bredd och variation på materialet som möjligt. Riktlinjerna till skribenterna har varit att i egenskap av afrikansksvenskar bidra med en eller flera texter om vad de tycker är mest relevant just nu apropå afrikansksvenskars situation. Att skildra tankar och upplevelser av hur det är att leva och växa upp som afrikansksvensk anser jag har ett stort egenvärde och jag hoppas boken kommer att inspirera till fler böcker, filmer och radio-program där fler historier av och med afrikansksvenskar är i fokus.

Sverige behöver en större bredd på de historier och tankar som lyfts fram!

Malmö, 2009

I.

Upproret mot en svartvit världsbild fortsätter

CECILIA GÄRDING

Cecilia Gärding är fd. sakkunnig för Integrationspolitiska Kommittén JU 2005:09, ledare för projektet *Eleza* på Afrosvenskarnas riksförbund samt etnolog och statsvetare.

I BÖRJAN AV februari 2008 skrev Lena Ahlin i SvD en upplysande och intressant artikel om Harlemrenässansen. Hon analyserade de litterära verken från en av dess grundare James Weldon Johnson. Han levde under början av 1900-talet i det rassegregerade USA. Johnsons arbete som redaktör, debattör och författare till bland annat boken *The Autobiography of an ex-coloured man* orsakade, enligt Ahlin, svallvågor i den amerikanska kulturens utveckling. Johnsons teorier utmanade nämligen raspolitikens strikta regleringar gällande en människas rastillhörighet. Det blev sedermera tongivande för Harlemrenässansen att just utmana föreställningarna kring afroamerikansk identitet. Enligt Ahlin bidrog sedermera hans arbete till utvecklingen av "The black consciousness movement" och påvisade att konsten kan medföra förändringar i samhället. Ahlin påstår att denna rörelse var grogrunden för att USA i

dag kan tänka sig att utse den förste svarta presidenten i amerikansk historia.

Ahlin's artikel är intressant för mig av tre olika skäl. Akademiskt, då jag som etnolog och statsvetare och sedermera politisk sakkunnig i integrationsfrågor för Integrationspolitiska Kommittén JU 2005:09 har fördjupat mig i teoretiska perspektiv kring etnisk identitet. Privat, då jag är en person som i likhet med Johnson upplevt rasism och diskriminering som barn till en sydafrikansk svart mor och vit svensk far. Ideologiskt då jag i dag, inom ramen för Afrosvenskarnas riksförbund, arbetar som projektledare för det kreativa skrivprojektet *Eleza*, vars syfte är att ungdomar med afrosvensk bakgrund ska få en röst i det kulturella Sverige. Då akademiker som Lena Ahlin sällan får litterära verk skrivna av afrosvenskar på sitt bord handlar denna artikel om just behovet av att stärka denna grupps möjligheter att delta i den kulturella utvecklingen av Sverige. Framförallt behövs det verk som ifrågasätter, utmanar och provocerar stereotypa föreställningar om afrosvenskar och deras situation i Sverige. Det finns fog att djupare analysera relationen mellan dåtidens USA och nutidens Sverige i detta sammanhang. Flera frågor bör ställas. Hur kan författare som Johnson hjälpa oss att förstå vår omvärld i dag? Vad är värdet av att människor som inte har en röst i samhället tar plats i dess kulturella utveckling? Låt mig börja med att besvara den sista frågan. Min mening är att vi aktivt måste arbeta för att värna om att alla i Sverige deltar i att påverka det kulturella utbudet som vi möter i bokhyllorna, på TV och i

biosalongen. Det är bland annat där vår syn på människovärde och omvärlden präglas på både gott och ont. Det är mot den bakgrunden jag anser att upproret mot en svartvit världsbild, som Lena Ahlin menar pågick i dåtidens USA, måste fortsätta.

Min uppfattning är att inte alla deltar i Sveriges kulturella utveckling och därmed inte har samma möjligheter att påverka det offentliga rummet. Detta formar vår uppfattning om andra människor som subjekt eller objekt. Afrosvenskar är en av de grupper som syns minst som subjekt i dessa arenor. Under arbetet med Eleza har jag insett att vi står inför två dilemman. Det är få från denna grupp som skriver dikter, böcker, filmmanus och pjäser på svenska. Det är färre som söker sig till sådana eftergymnasiala utbildningar. Detta medverkar till att skapa en tystnad om andra versioner av Sverige. Det bidrar också till en diskurs inom de kulturella arenorna där man inte behöver ta till sig denna grupps erfarenheter vilket bäddar för generaliseringar. Samtidigt fråntas människor sina möjligheter till att känna större samhörighet med Sverige då de inte "existerar" vilket i sin tur medverkar till att skapa hårdare gränser när det gäller vem som anses vara svensk eller inte. Oavsett orsakerna till varför få afrosvenskar skriver litterära verk kan vi göra något åt det. Tillsammans med Allmänna Arvsfonden har vi nu, för första gången i svensk historia, möjlighet att driva frågan om afrosvenskars möjligheter till delaktighet i Sveriges kulturella utveckling till sin spets. Jag hoppas att fler intresseorganisationer följer

detta exempel och vågar samtala och skriva tillsammans om saker som berör dem som grupp. Deras funderingar, deras visioner och deras rädslor kring livet här. Om detta inte sker finns det en risk att vissa personers levnadsöden alltid kommer att betraktas som mer värda att berättas än andras. Detta medför att vissa internaliserar känslan av att vara en andra klassens medborgare. Samtidigt som andra kan se sig själva som förmer då deras historier, levnadsberättelser och relationer blir något för en hel nation att begrunda och diskutera. Låt mig ge ett exempel, under början av arbetet med Eleza undrade jag varför debatten kring svartstädarna på bland annat McDonalds och Max slutade med endast några debattartiklar. Visserligen blev det bättre förhållanden för de drabbade men var är förlagen som slåss för att få exklusiva rättigheter till deras historia? Hade historien handlat om receptionisten med efternamn Jansson som tvingats utstå ständiga nattskift på ett multinationellt företag under slavliknande förhållanden hade situationen förmodligen varit annorlunda. Då hade förlagen hängt i klasar utanför hans/hennes port.

Men då städarna heter Muhammad eller Jabar, och då några av dem inte är svenska medborgare, förpassas deras berättelser till nyhetsarkivet. På grund av att de står i utkanten och svabbar golvet i det offentliga rummet och sällan får möjlighet att stå i rampljuset och hålla i pennan medverkar vi till att upprätthålla en odemokratisk och farlig kulturpolitik med inslag av kastsystemet från Indien. Det kan visserligen vara

svårt att skriva om negativa erfarenheter. Känna efter. Här har författare som James Weldon Johnson en stor betydelse som inspirationskälla. Han var en person som valde att möta mörkret i det segregerade USA i sina böcker för att möta sig själv och utmana de uppfattningar som andra hade om honom och afroamerikaner som grupp.

Jag insåg efter att ha läst Ahlins artikel att mitt eget liv och min familjs har många paralleller med James Weldon Johnsons. Min mamma var den första svarta kvinnan i min hemby i Norrland. När jag fyllde 8 år började trakasserierna. För då ansåg plötsligt mina klasskamrater att vi var annorlunda. Snöbollar kastades på vårt hus, luften släpptes ut från våra cykeldäck. När mina föräldrar skildes flyttade mamma, jag och min bror till England för att börja om. Likt James Weldon Johnson som lämnade den amerikanska södern för sin raspolitik, lämnade jag Sverige knappt 13 år gammal på grund av den diskriminering som drabbade mig och min familj. Att återvända till mitt andra hemland, ett på 80-talet rassegrerat Sydafrika, var inte ett alternativ. Minnen från de få gånger vi åkte dit under min barndom kantas av upplevelser som jag tror även författaren Johnson måste ha upplevt i den segregerade söderns USA.

Vid mitt första möte med Sydafrika som 3-åring tvingades mina föräldrar dölja att de var gifta på grund av raslagarna för att komma in i landet. Min egen mamma

var tvungen att säga att hon var min barnflicka. Det var inte bättre när vi kom dit när jag var 9 år. Kärleken mellan en svart och en vit var fortfarande ett brott. Samhället fortfarande lika segregerat. Det var också då jag började förstå. I James Weldon Johnsons USA och i min mammas Sydafrika 50 år senare, hängde samma förbudsskyltar för färgade. Utanför affärer, butiker och offentliga toaletter dinglade skylten "No blacks allowed" med sitt ödesdigra budskap. Mitt starkaste minne av denna tid var när jag och min mamma en dag på staden inte fick sitta på samma bänk. Jag ansågs vara vit och bänken var bara för vita. Vi gick vidare den dagen, ut till stranden för att titta på havet. På utkanten till stranden stoppades vi av en skylt med texten "No dogs or blacks allowed". Vi gick aldrig till stranden den dagen. Jag började förstå att det offentliga rummet inte tillhörde min mamma. Jag funderade över var min plats var. För min blotta existens ifrågasatte och utmanade ett raffinerat system. Jag insåg snabbt att jag tydligen inte fick vara både och.

Mina funderingar fascinerade även författaren Johnson där han i sin bok *The autobiography of an ex-coloured man* beskriver begreppet "passing" som när en person med afroamerikansk bakgrund blev "vit". I Sydafrika uppkom samma fenomen där man kallades "play whites". I likhet med USA betydde det i Sydafrika större ekonomiska och sociala möjligheter. För Johnson var detta intressant för det bevisade att gränserna mellan att "vara" vit och "vara" svart var konstruerade. Men

samtidigt medförde detta en tragedi för familjerna. I alla fall i Sydafrika betydde det att ljusa personer med en färgad familj tvingades välja bort sin bakgrund och sin familj. För att kunna sitta på bänken och gå på stranden. Jag trodde dock aldrig att tvånget att välja min etniska identitet skulle möta mig i Sverige. Men när jag kom tillbaka från England hade gamla klasskamrater blivit nynazister. Jag visste att jag på grund av min mamma var ett enkelt offer för dem. Men istället för att förneka den delen av mig själv valde jag att stå upp för henne och min bakgrund. Jag valde att bli politiskt aktiv för att slåss för min rätt att vara både svensk och sydafrikan det vill säga afrosvensk.

Så det kanske inte är så konstigt att jag blev etnolog och statsvetare med sakkunskaper i integrationsfrågor. Det kanske inte heller är så konstigt att jag funderade, som Johnson, om teorier kring etnisk identitet. Låt mig återge ett exempel där våra tankar har paralleller. Johnson utmanade synen på den svarta identiteten som något statiskt, vilket var provocerande under 1900-talets början i USA. Då ansågs etniska grupper vara essentiellt skilda. Han menade att identitet snarast är en pågående process där vi förändras i relation till andra, enligt Ahlin. Frågan om man föds med, eller ständigt konstruerar sin etniska identitet är en aspekt som präglar etnologi som akademiskt ämne. Till skillnad från Johnson som var benägen att visa att afrikaner exempelvis kan vara kineser och mer franska än fransmännen, utgår jag från en annan teoretisk bakgrund och

en annan tidsanda. Jag delar visserligen den konstruktivistiska skolans utgångspunkt, där många av Johnsons idéer hör hemma, att alla identiteter är konstruerade. Det jag dock saknar i denna utgångspunkt är maktperspektivet. För stater har alltid haft ett finger med i spelet gällande vem som är och inte är medborgare. Sverige är inget undantag.

I det sammanhanget är det kanske dags att börja ställa frågan varför man behöver fråga sig vad som är mer franskt eller mer svenskt? Jag anser att svaret har likhetstecken med vem som anses vara värdig medborgare, och där har kulturella konnotationer som försöker katalogisera exempelvis "svenskheter" en väsentlig funktion. Tyvärr har detta avtrubbat många forskare och journalister som i sökandet på svaret på "integrationsfrågan" redan ställt sig på varsin sida av staketet. Antingen som ifrågasättande arg "invandrare" eller undersökande välvillig "svensk". För man kan tydligen inte vara både och, eller för den delen ha flera etniska identiteter. I min magisteruppsats i statsvetenskap, *Invandrarskapets normativa implikationer* drev jag bland annat tesen att vi måste behandla invandrarbegreppet som en roll och inte en identitet. Eller som Johnson nog skulle ha uttryckt det, att se sig själv som en "ex immigrant". För att just påvisa, samt utmana, hur våra identiteter och roller formas av andra uppfann jag en ny analyskategori som jag kallar *Etnus*, och som i likhet med Genus vill påvisa att vi är socialt formade varelser. Det är inte en identitet att kallas eller kalla sig själv invandrare, det är en roll som vi måste våga dekonstruera och ifrågasätta.

Etnus belyser att det finns ett maktförhållande mellan begreppen ”svensk” och ”invandrare” som måste tydliggöras. Historien och forskningen visar exempelvis att alla invandrare inte heller har behandlats på samma sätt. Det har alltid existerat en informell hierarki som ständigt omkonstrueras. Exempelvis så anser viss forskning att folkgrupper som finländare ser sig själva som svenskar idag. Tidigare ansågs de vara och ansåg sig själva vara invandrare. Jag tror att en bidragande faktor till den utvecklingen är att många med finländsk bakgrund har skrivit om sin relation till Sverige. Ett bra exempel på detta är Antti Javallas bok från 1980-talet *Mitt språk är min hud* där han beskriver hur assimileringspolitikens drabbade hans självkänsla och identitet när han som finsktalande sattes i en ”helsvensk” klass. Trots att boken tar upp författarens negativa erfarenheter så har hans historia fått en plats i Sveriges historia och skapat ökad förståelse.

I likhet med James Weldon Johnsons har Javallas verk bidragit till att utmana definitionen av vem som ses som den värdiga medborgaren i det offentliga rummet. För de båda författarna har gjort ett val, ”att vara eller inte vara”. Att följa sitt liv från scenkantens mörker eller själva bli aktörer. Att ta plats. Vi behöver dessa böcker för att börja utmana bilden av vilka som ses som värdiga medborgare även i fortsättningen. För det är min uppfattning att det är först när man delar det offentliga rummet som man börjar se och respektera varandra. Det är först när man inbjuds från skuggan att dela sin

historia med andra som man också läker sina sår. Det kanske leder till att vi får se en helt annan mångfald av livsöden i självbiografihyllan och ute på teaterscenerna inom en snar framtid. För det är min övertygelse att det är på detta sätt som kulturen kan medföra förändring och skapa ett bättre samhälle.

II.

Svenskheten och afrosvenskheten

KITIMBWA SABUNI

Kitimbwa Sabuni är samordnare på Afrosvenskarnas riksförbund. I halva sitt liv har han arbetat mot rasism inom folkrörelsesverige. Han har också bedrivit egen forskning och varit aktiv i det offentliga samtalet om afrosvenskars livsvillkor. Sedan 2008 är han med och driver utbildningsföretaget Get Educated.

DEN HÄR TEXTEN handlar om svenskhet, vithet och svarthet. I någon mening är diskussionen akademisk eftersom de flesta människor i Sverige, oavsett hudfärg, är svenskar i juridisk mening, men låt oss vara så ärliga att medge att det sällan är juridik som diskuteras när man talar om vem som är svensk eller inte. Det gängse svensketsbegreppet som min artikel rör är metafysiskt eftersom det bygger på en föreställd gemenskap som framförallt sitter i huvudet på dess bärare och de utanför som erkänner den. Det kan jämföras vid en uppsättning koder eller en kultur av socialt överförda levnadsmönster, värderingar, antaganden och kollektiva myter. Det kan också ses som en väv av Falu rödfärg, midsommarfrände och hambo. I den väven är vissa människor invävda och andra inte. En färg passar in i väven och andra inte, för likt andra gemenskaper definieras svenskheten lika mycket av vilka det är som inkluderas

i den som av vilka som exkluderas. Det är också den viktigaste slutsatsen i den här artikeln och för att inte hålla någon på sträckbänken berättar jag med en gång att den enda färg som får vara med i den svenska väven är vit. När man ser till ordningen bakom vilka som får vara svenskar och vilka som inte får vara det, upptäcker man att svenskhet och vithet sammanfaller. ”White is right” kan man säga om den svenska väven och ”White is right” är också ett amerikanskt uttryck som beskriver ett samhälle där vita människor tilldelas makt och privilegier som svarta människor systematiskt förnekas. Det är också en beskrivning som passar in på Sverige.

”Jag ser inte dig som svart, jag ser dig som svensk”, är ett uttalande som jag emellanåt får höra från vita svenskar. För de som uttalar detta är det en kamratlig gest i all välmening – ett sätt att säga att jag är verkligen schysst och att de gillar mig. På en annan nivå är det ett ultimatum erkännande av mig som fullvärdig människa, som hans eller hennes like, och det kan bara ske till priset av min svarthet som då blir osynlig. Svartheten förstås som en defekt som jag tack vare hårt arbete, god fostran, bra karaktär eller vad det må vara har lyckats överkomma till den grad att personen inte längre ser mig som svart. Uttalandet omfattar i ett nötskal allt det jag vill blottlägga med idén om svenskheten eftersom det visar på vilka premisser icke-vita människor inkluderas i den. Det sker efter ett slags undantagsmodell som uppmanar oss till att vara på ett visst sätt för att passa in, men det är hela tiden de vita ”verkliga” svenskarna som

avgör när vi kvalificeras eller diskvalificeras. Det gör att den svarta person som strävar efter att bli en del av den svenska gemenskapen, vare sig det är för att finna tillhörighet eller komma undan rasism, aldrig når någon egentlig emancipation. Hon är helt överlämnad åt den vita blicken som avgör om hon räcker till eller inte och hon upptäcker snart att den blicken, beroende på humör och tillfälle, kommer till vitt skilda slutsatser.

Min familj flyttade till Sverige när jag var knappt fyra år och min första konfrontation med vitheten som jag minns var på dagis ett år senare. Då läste läraren Astrid Lindgrens bok Pippi i Söderhavet. I den berättas om hur Pippi Långstrumps pappa reste till en ö i Söderhavet där han blev ”negerkung” över infödingarna. Sedan när vi skulle leka ute på gården ville de andra barnen att vi skulle leka Pippis pappa och infödingarna. Min roll var alldeles självklar eftersom jag med min bruna hud såg ut som en inföding enligt boken. Det gick en flicka från Argentina på min avdelning som också tyckte att hon skulle vara kung, men de andra höll inte med utan tyckte att hon mer såg ut som infödingarna, så hon skulle också vara ”neger”. De vita barnen skulle vara kungar över oss. Det blev förstås bråk och då kom läraren rusande och sa att det inte var någon bra lek så vi fick sluta. Märkligt kan jag tycka så här efteråt eftersom det var hon som lärde oss leken. Det värsta med Astrids Lindgrens koloniala bok var förstås inte användandet av ”n-ordet”, vilket var standard på den tiden när boken skrevs, utan den rasistiska skildringen. Pippis pappa

var i Sverige en besegrad man, en bohem med alkoholisttendenser som inte ens klarade av att ta hand om sin egen dotter. Men när han träffar invånarna på ön i Söderhavet intar han på ett självklart sätt sin rättmätiga plats som kung i kraft av sin vithet. Detta diskuteras inte ens i berättelsen utan framstår som helt naturligt och precis så är det med vitheten. Den diskuteras inte utan privilegierna som följer med den ses som så naturliga och självklara att de inte ifrågasätts. Ännu idag är det märkligt få vita svenskar som kan se det osmakliga i att läsa denna koloniala berättelse som uppmanar vita barn att se sig själva som överlägsna svarta, de försöker tvärtom med alla medel ursäkta den. Och som en spottloska mot alla afrosvenskar och andra som upprörs över boken skriver Astrid Lindgrens dotter i det nyinsatta förordet att det är en för svår uppgift att hitta någon annan beteckning för svarta människor än ”neger” och att Pippi Långstrump inte är något 2000-talsbarn som kan fås att uppträda lämpligt. Hur kan någon mena att svarta människor ska kunna känna sig som en del av svenskheten när ett sådant förord kan skrivas utan att det vållar allmän förargelse och protester?

Låg- och mellanstadiet blev en lång rad upplevelser där min särart som svart hamnade i fokus. Alla förringande stereotyper om Afrika och afrikaner som mina skolkamrater indoktrinerats med genom äventyrsböcker, upptäcksresandefilmer och bildband från geografielektionerna prövades på mig. ”Så ni levde i hyddor?” ”Hur ser lejon och zebror ut på nära håll?” ”Åt ni

insekter?” Och så vidare. Mina egna begränsade kunskaper om Afrika gjorde att jag fabulerade bekräftande historier när frågorna var exotiserande eller blev arg när de var direkt nedsättande som den senare frågan är ett exempel på. Även om jag utåt sett protesterade kunde det förstås inte hjälpas att även jag internaliserade samma negativa bild av Afrika som mina klasskamrater. Svenska skolsystemet är en mäktig apparat som med hela sin tyngd präglar in idéer om vit överlägsenhet till små svenska barn. Lärarna gör sin insats också. Jag minns speciellt ett tillfälle när en lärare på lågstadiet gick på om hur stark den sahariska solen var och hur väl lämpade afrikanerna var för att klara denna sol. Enligt henne skulle samtliga i klassen dö inom några timmar om vi hamnade i Saharaöknen medan jag skulle överleva i flera dagar. Så väl lämpad var min bruna hud för att klara den sahariska solen. Så här i efterhand vet jag inte om hon själv ens trodde på det hon sa. Kanske var det ett försök att göra mig glad och stärka min självbild. Men jag minns att jag mest kände mig utpekad och annorlunda. Idag skulle jag nog säga att jag kände mig exotiserad och det var ännu en bekräftelse på att jag inte tillhörde den svenska gemenskapen.

Lite längre upp i grundskolan var det plötsligt många skolkamrater som likt mina lärare från lågstadiet kom med valhända försök att stärka min självbild. Det underliggande förmodandet var att jag som svart hade all anledning att ha en negativ självbild. Svenska barn förstår fullt ut vid tolv års ålder att ”White is right” och

det har funnits med som en bakgrund till alla mina konfrontationer med deras vithet sedan dess. Skolkamraternas uppmuntran till mig gick ut på att de räknade upp i princip alla berömda svarta personligheter de kände till och menade att jag var lik dem. Det finns ett stående uttryck att alla svarta ser likadana ut (för vita) men där på min skola togs detta till en ny nivå. De menade att jag var lik så skilda personer som Carl Lewis, Bill Cosby och Eddie Murphy och redan då var det inte svårt för mig att förstå vad de var frågan om. Genom att hävda min likhet med svarta som ägde någon form av status bland vita svenskar så tänkte de att det skulle få mig att må bra. De ville vara schyssta. Dessa tolvåringar hade likt mig upptäckt att det fanns påtagligt få svarta med status och anseende i Sverige och därför ville de göra mig den här tjänsten. Att det sen bara blev svarta personer från USA som lyftes fram kan ju tyckas lite märkligt med tanke på att de flesta svarta finns i Afrika, men det är egentligen ganska begripligt med tanke på att allt som har med Afrika att göra i den svenska kulturen berövats sitt värde så till den grad att om man vill referera till någon svart människa med aktningvärde är man tvungen att vända sig till USA. Alltsammans vilade på ett underliggande förmodande att svarta bara kan vinna status genom vita människors godkännande och det här lämnade mig med blandade känslor. Jag upptäckte att det fanns svarta människor som hade status i mina vita kamraters ögon men å andra sidan kändes det märkligt krystat att mena att jag var lik alla dessa personer. Och behövde jag vara

lik just dem för att duga? Var det priset för att kvalificera in i svenskheten? När jag började på högstadiet hade jag kommit så långt i min egen process att hantera vithet att jag förstod att det inte nödvändigtvis var smickrande att jämföras med amerikanska komiker och idrottsmän. Jag såg att det också handlade om att man ville tilldela mig rollen som någon slags underhållare eller gladiator, för några andra positioner fanns inte tillgängliga för mig som svart. Och det som var ämnat att få mig att må bra och känna mig som en uppskattad del av gruppen blev bara en påminnelse om att jag inte var en del av svenskheten. Hade jag varit det kunde jag ju lika gärna ha jämförts med Patrik Sjöberg när jag hoppade högst på gympan eller med Börje Salming när jag gjorde mål på landbandyplanen. Men det gick inte, för de hjältarna var reserverade för vita pojkar som kunde ha håret som Patrik Sjöberg och vars föräldrar tog med dem till skridskobanan så att de kunde bli som Börje Salming på riktigt. Och faktiskt, så här i efterhand ger jag mina kamrater rätt. Ett svart barn i ett samhälle där rasism finns kan inte få fullständig bekräftelse på sin egen duglighet och mänsklighet genom att identifiera sig med vita förebilder.

Bristen på svarta förebilder är en form av övergrepp som drabbar svarta ungdomar som växer upp i Sverige. Att det har blivit så beror så klart på att så få svarta släpps fram till positioner som äger status. Verkligheten omkring svarta svenska ungdomar bekräftar alltså den nedslående framtidsbild som så många syokonsulenter

och lärare ger till oss och som säger att vi inte kommer att gå långt karriärmässigt. Jag är glad att det finns svarta människor som har en utkomst som städare, diskare och tidningsutdelare i stället för att behöva förnedra sig på socialen, men var är de svarta topptjänstemännen, generalerna, advokaterna och direktörerna? För svarta svenska barn finns få eller inga sådana exempel som bekräftar att alla karriärvägar är öppna om man bara anstränger sig. Vita svenska barn däremot växer upp med den självsäkerhet och överlägsenhet som förmedlas till dem från tidig ålder genom berättelser som Pippi Långstrump, Robinson Crusoe och Fantomen. De får implicit lära sig att de är kungar över världen och att europén är evolutionens krona. De har en liberal livssyn där människor är produkten av sin talang och sina ansträngningar varför de uppriktigt tror att alla kan göra allt de vill bara de jobbar hårt. Att de själva åker på en räkmacka genom livet genom att bo i socialt stabila områden, ha föräldrar med bara 1,5 barn och som kan hjälpa till med läxorna, samt mammas och pappas kontakter som hjälper dem till första jobbet och sedan vidare i livet, är något de inte ens reflekterar över. Och hur skulle de kunna göra det? De tränas till att inte se sina egna privilegier eftersom det skulle rubba illusionen om meritokrati som den vita rasmaktsordningen vilar på.

Vi, deras icke-vita kamrater får under vår uppväxt se besvikelserna och motgångarna som våra föräldrar och äldre bekantskaper går igenom. Hur de efter långa

utbildningar i hemländerna följt av vidareutbildningar i Sverige fortfarande inte får jobb eller hänvisas till jobb långt under deras kompetensnivå. Vad ger det oss för framtidsutsikter? Vad säger det till oss som svenskar? Det blir väldigt tydligt för alla som inte blundar att vi inte har någon plats i svenskheten. Efter att under en livstid ha betraktat vita svenskar kan jag säga att jag har sett få andra exempel på ett folk med ett så orubbligt självförtroende. Som är så starka i sin förvisning om att de lever i det bästa av länder och att de är ett tolerant, sansat och utvecklat folk. Jag har alltid avundats dem detta. Svenskar behöver inte vifta med flaggor på nationaldagen. Sådant gör bara tveksamma människor som är osäkra och därför måste hävda sin förträfflighet likt norrmän och amerikaner. Svenskar gör inte det för de vet redan att de är bäst. På få andra ställen är man så övertygade om att ”White is right”.

Den främsta förklaringen till att jag inte brutits ner av att växa upp som svart intill den svenska vitheten tror jag är mina föräldrar som förde vidare en stark svart identitet till sina barn. Mamma och pappa har aldrig betraktat sig som svenskar. De gjorde sig heller inga illusioner om att deras barn skulle betraktas som svenskar och förberedde oss för det. De talade om sig själva som afrikaner och för dem var svensk synonymt med vita människor. Ett av min mammas mest utmärkande företräden är hennes snällhet, men trots det är ett av mina starkare barndomsminnen när hon sa till oss att ”slå dem”. ”Om de svenska barnen kallar er neger så slå dem.” Svenskarna

är retsamma men samtidigt klena, menade mamma, för de har aldrig behövt kämpa för saker. Pappas metod för att övertyga oss om vikten av att kämpa för vår värdighet var lite mindre uppmuntrande men nog så effektiv. ”Här hemma är ni lika kaxiga som svenska barn och säger emot era föräldrar, men när svenskarna sätter sig på er där ute då säger ni ingenting.” Stinget mot stoltheten som den sortens förebräelser väckte hade alltid rätt effekt på mig. Det var bara att gå ut och återta sin stulna värdighet med ord eller dåd från den som fräntagit mig den. Det blev ganska många bråk som barn och jag kom att hålla med mamma om att svenska barn nog hade det ganska lätt i livet för de var sällan så tuffa när det kom till kritan. Det andra jag lärde mig var att när man krävde sin värdighet ledde det så gott som alltid till att man efteråt kunde ha mycket goda relationer med personen ifråga.

Förvisningen att det är min fulla rättighet att kämpa för mina rättigheter är alltså något som mina föräldrar gav mig. En annan är värdet av att ha kvar sin värdighet. De vek sig aldrig dubbla för att försöka vara lika svenskarna. De bad aldrig om ursäkt för vilka de var. Om någon hade erbjudit dem vänskap hade de blivit varse deras generositet och gästfrihet, men jag kan inte påminna mig att någon gjort det i det övervägande svenska område där de bott i snart 25 år. Tidigt förstod jag att mamma och pappa inte innefattades i svenskheten och i takt med att jag blev äldre insåg jag att jag inte heller gör det oavsett hur bra svenska jag talar eller hur många ”svenska” koder jag bemästrar.

Några debattörer – påfallande ofta med invandrarbakgrund – menar att svaret på detta är att svenskheten måste uppdateras på så sätt att även de så kallade invandrarna betraktas som ”riktiga” svenskar, det skulle vara lösningen på alla rasmotsättningar och den diskriminering som förekommer i Sverige. För mig är det ett märkligt resonemang eftersom det inte motsätter sig diskriminering som sådan utan bara vänder sig mot att de så kallade invandrarna inte betraktas som svenskar och därmed diskrimineras. Målet är alltså att vi också ska vara med i den varma svenska gemenskapen och diskriminera dem som inte får vara svenskar: gästarbetare, asylsökande och människor på genomresa. Det är som sagt ett märkligt resonemang och dessutom löjligt i sin naivitet. Som jag har konstaterat tidigare så är svenskheten villkorad för icke-vita och förr eller senare exkluderas de. Själva fundamentet som svenskheten bygger på är att den är begärlig och exklusiv och om vilken ”invandrare” som helst kan vara svensk så finns ju inte längre något lockande i att vara detta. Och på det sättet är det alla de icke-vita, som befinner sig utanför och knackar på och vill in, som gör svenskheten så eftersträvansvärd.

Och förutom att jakten på svenskheten är ett störningsmoment som leder oss bort från kampen för sociala och ekonomiska rättigheter är den felaktig i den mening att den som strävar efter att uppnå den försöker tvinga ifrån andra ett erkännande som svensk. Självklart har ingen rätt att kalla någon annan något den inte vill bli kallad,

men det är varje persons rättighet att själv bestämma sig för vad ”svensk” betyder för henne. Om någon anser att icke-vita människor inte kan vara svenskar så är det den personens angelägenhet precis som det är en kines eller peruans rätt att vakna en dag och tycka att han är svensk och kalla sig det. Min poäng är att människors etiketter på sig själva och andra är deras privatsak.

Problemet uppstår först då någon använder sin syn på en annan som icke-svensk som en förevändning att diskriminera personen och det är det vi ska koncentrera vår energi på. Vi ska kämpa för bättre lagar som skyddar oss mot diskriminering och inte försöka beivra tankebrott. För att afrosvenskar och andra icke-vita som lever på undantag i det här samhället ska kunna överkomma rasdiskrimineringen måste vi överge den metafysiska synen på svenskhet och en gång för alla förstå att alla ansatser som syftar till att ta sig in i den är en återvändsgränd som bara vidmakthåller rasmaktsordningen. De ”verkliga” svenskarna på insidan kommer hela tiden att ändra lösenorden för oss medan vi ägnar all vår kraft åt att försöka göra dem nöjda så att de accepterar oss. Beteckningen afrosvensk som är emancipatorisk ska därför inte förstås som ett försök att tillhöra den metafysiska svenskheten utan är en ansats som syftar till att mobilisera en grupp människor som bor i Sverige och har det gemensamt att de har sitt ursprung i Afrika eller den afrikanska diasporan. Vi drabbas av samma typ av rasism och diskriminering – afrofofi – och det är det gemensamma intresset att överkomma detta som förenar oss.

Mina kritiker kommer säkerligen att attackera den här texten och mena att jag med mitt sätt att resonera skapar problem som inte finns i Sverige. Här finns inga rasmotsättningar som i USA, säger de, och pratar hellre om kulturkrockar och missförstånd. Att som jag tala om vita svenskar är att svära i kyrkan eftersom vita svenskar inte uppskattar att bli påmind om att de också har en hudfärg. De tänker inte på sig själva i termer av hudfärg och tillskriver detta sitt toleranta synsätt, fast det i själva verket bara är ännu ett av vithetens privilegier att inte behöva reflektera över färg. Som vit utgör man ju normen och det är alla de andra som måste förhålla sig till vitheten. Men rasmotsättningar finns självklart också i Sverige eftersom rasmaktsordningen finns också här. Vithet är en genväg till makt och privilegier och det är bara vita svenskar som kan unna sig lyxen att inte se det. För den svensk-irakiska ingenjören som inte fått något jobb efter femhundra ansökningar är rasmotsättningen självklar, precis som för den svensk-chilenska familjen som av det kommunala bostadsbolaget nekas möjlighet att flytta till ett socialt sett mer privilegierat bostadsområde, precis som för svenskeritreanen som inte släpps in på en restaurang en fredagskväll på grund av apartheidssystemet i städernas nattliv.

Mitt sätt att prata är i själva verket det enda som erkänner rasmaktsordningen och därmed försöker nå en lösning på problemet. Strävan efter kulturell assimilering eller integration som följer med kulturtänkandet är en återvändsgränd, för som jag upptäckte i mina konfronta-

tioner med vita svenska barn under uppväxtåren kan vi bara nå samförstånd när ömsesidig respekt finns oss emellan. Den respekten kan det icke-vita Sverige bara vinna genom kamp för sociala och politiska rättigheter inte genom inställsamma assimileringförsök. Det är alltså den strikt juridiska synen på svenskheten som är intressant för oss afrosvenskar. Den uppsättning rättigheter och möjligheter som följer med medborgarskapet ska vi kunna njuta av i samma grad som alla andra medborgare oavsett hudfärg. Det är en grundlagsstadgad rättighet. Innan dess är vi inte svenskar utan snarare statslösa. En medborgarrättsrörelse behövs därför som ersätter mångfalds- och integrationsdiskurserna. Bara så kan vi mobilisera oss för något konkret som påverkar våra sociala och ekonomiska förhållanden och därmed bryta med rasmaktsordningen och skapa en verklig nationell gemenskap som består av medborgare på jämbördig nivå som visar varandra ömsesidig respekt.

